

Medvrstniško nasilje: Prisluhnite, verjemite in ščitite svojega otroka!

Stigme, predsodki, stereotipi so zelo prisotni med mladimi, predvsem v srednješolskem okolju. Mladostniki se delijo na tri skupine: žrtve, nasilneže in opazovalce, ki lahko spodbujajo nasilje ali pa ga preprečujejo. Kako lahko žrtvam in nasilnežem pomagamo?

Ankete, ki jih na Unicefu izvajajo v okviru projekta Varne točke, kažejo, da je približno 34 odstotkov osnovnošolskih otrok že doživelo medvrstniško nasilje. (Foto: Thinkstock)

Pretekli teden je Italijo pretresla grozljiva novica o 15-letniku, na katerega so zaradi njegove spolne usmerjenosti pritiskali vrstniki. V šoli so ga ustrahovali, na spletu pa so ustvarili Facebookovo stran, na kateri so objavljali fotografije 15-letnika in pisali žaljive komentarje. Mladenič podpore ni našel niti pri profesorjih. Zgodba se je končala tragično, mladenič si je vzel življenje. Italijanske oblasti so se odločile, da sprožijo preiskavo zaradi suma, da je ravnanje vrstnikov 15-letnika napeljalo k samomoru.

Italijanske nevladne organizacije zdaj opozarjajo državo, da mora razviti strategijo, s katero bi lahko poskrbeli za preventivo, in tako preprečili, da bi se nasilje med vrstniki širilo ter da bi se podobni dogodki še dogajali.

Tudi v Sloveniji manjka strategija na področju preprečevanja nasilja med vrstniki, je opozorila vodja projektov pri organizaciji Legebitra **Jasna Magič**. Kot je dejala, na šolah skrb za preventivo ni kontinuirana, poleg tega pa večina učiteljev meni, da niso primerno usposobljeni, da bi lahko otroke usmerjali stran od tovrstnega nasilja.

Magičeva je tudi povedala, da so v Legebitri pred leti že imeli primer samomora zaradi homofobije, a je pojasnila še, da imamo premalo podatkov, da bi vedli, zakaj mladi v Sloveniji delajo samomore.

Da bi pomagali otroku, ki je žrtev nasilja, moramo znati prepoznati znake, ki niso nujno le fizične poškodbe. (Foto: Thinkstock)

80 odstotkov nasilja med otroki, starimi od okoli 10 do 16 let

Kaj pa sploh je nasilje med vrstniki in kakšne so njegove oblike? Psihologinja **Andreja Pšeničny** z Inštituta za razvoj človeških virov je za *24ur.com* povedala, da je to namerna, ponavljajoča se uporaba fizičnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja povzročitelja nad drugim otrokom ali mladim podobne ali enake starosti. Sem spada telesno, verbalno, psihično in socialno nasilje, izsiljevanje in ekonomsko nasilje ter internetne in telekomunikacijske zlorabe. Podatki kažejo, da se kar 80 odstotkov vrstniškega nasilja dogaja med 12. in 16. letom starosti. Po podatkih slovenske fundacije Unicef se največ tovrstnega nasilja dogaja med mladostniki, starimi od 10 do 15 let.

Medvrstniško nasilje se dogaja, kjer je nadzor odraslih manjši. Taki prostori so na primer šolske garderobe, hodniki, nasilje pa se dogaja tudi na poti šola–dom, pojasnjuje Otavnikova in dodaja, da moramo otroke naučiti, da v primeru nasilja sami posredujejo, ob podpori drugih vrstnikov ali pa tako, da o tem spregovorijo z odraslim.

Andreja Pšeničny pojasnjuje, da z zorenjem začne nasilje upadati, saj to omogoči vzpostavljanje boljšega nadzora na izražanjem agresivnih impulzov in izgrajevanje učinkovitejših načinov za reševanje konfliktnih situacij in premagovanje frustracij.

Grešni kozel

Psihologinja še pojasnjuje, da so žrtve nasilja izbrane po principu grešnega kozla, kamor se usmeri vsa prostolebdeča agresija skupine. Značilno je, da skupina ve za nasilje, a ga zgolj opazuje, saj storilec v bistvu udejanja nezavedno sovražnost vse skupine. *"Zato so žrtve nasilja največkrat tisti otroci, ki so zaznani kot bolj ranljivi, torej manj samozavestni otroci, tisti s šibkejšimi socialnimi veščinami, tisti, ki jih vidijo v posebni poziciji, na primer učiteljevi ljubljenci, ter tisti, ki se močneje razlikujejo od vrstniške skupine – to so bolj ali manj uspešni otroci, pripadniki manjšin, otroci s posebnimi potrebami, otroci s hibami ... Tudi otroci z drugačno spolno usmerjenostjo so zaradi svoje različnosti pogosteje žrtve nasilja,"* je povedala Andreja Pšeničny.

Magdičeva pa je povedala, da so tarče nasilja zaradi spolne usmerjenosti, torej homofobije, otroci v družinah, šolah in tudi na fakultetah, najbolj pa so izpostavljeni tisti v srednjih šolah.

V projektu Varne točke usmerjeno delajo z lokalno skupnostjo – povezujejo akterje civilne družbe, s strokovnimi službami (policijo, Kriznimi centri, zdravstvenimi domovi), kjer se na ta način povezujejo akterji v lokalnem okolju, kar pripomore k dvigovanju varnostne kulture v posameznem mestu. (Foto: Thinkstock)

Številke kažejo, da nasilje med vrstniki ni majhen problem

Raziskave pri nas in po svetu kažejo, da je med otroki več kot 20 odstotkov takih, ki so bili žrtve medvrstniškega nasilja, storilcev pa je okrog 12 odstotkov, je povedala psihologinja Andreja Pšeničny. Opozorila je tudi, da odstotek tisti, ki ustrahujejo, narašča iz leta v leto. Kot je dejala, med storilci prevladujejo fantje, zlasti pri telesnem nasilju, a vztrajno se povečuje tudi odstotek deklet, ki trpinčijo vrstnike. Med dekletimi prevladuje verbalno, psihično in socialno nasilje ter nasilje preko interneta, je pojasnila naša sogovornica.

Alja Otavnik, organizatorica programov zagovorništva pri slovenski fundaciji Unicef, je poudarila, da si pred nasiljem ne smemo zatiskati oči. Dejala je še, da je pomembno, kako posredujemo, ko zaznamo nasilje. Če ostanemo pasivni in nemi, ga pomagamo ohranjati in krepiti, opominja in dodaja, da se moramo zavedati, da je težko govoriti o naraščanju medvrstniškega nasilja: *"Se pravi, da ga je bistvo več kot včasih, kajti smo v času, ko se tej tematiki namenja mnogo več pozornosti, kot je to bilo pred desetletji, kar tudi vpliva na povečano zaznavanje in senzibilnost vseh, tako otrok kot odraslih. Zato se včasih dobi občutek, da je zdaj nasilja mnogo*

več, kot ga je bilo takrat, ko smo sami rasli. Tudi ni vsako medvrstniško merjenje moči nujno označeno kot nasilje. Ena najbolj osnovnih definicij nasilja je, ko nekdo komu nekaj naredi na silo. Torej, ko nekdo početje drugega doživlja kot neprijetno – takrat govorimo o nasilju." Razložila je še, da je za medvrstniško nasilje in ustrahovanje kritičen še en dejavnik, in sicer da je v večini primerov dolgotrajno, zaradi česar pušča resne posledice na otrokovem počutju, tako čustvenem kot tudi telesnem.

Zavedati se moramo, da imamo tri skupine otrok: tiste, ki so žrtve in jih moramo krepiti, tiste, ki so nasilni in jim moramo pomagati tako, da spremenijo obnašanje, ter tiste, ki so opazovalci oziroma priče, te spodbujamo, da spregovorijo o nasilju, da niso "tožibabe", če povedo, da je vrstnik nasilen do sošolca. Največ je otrok, ki spadajo v tretjo skupino. Ta skupina je najpomembnejša, saj ti otroci vidijo, kaj se dogaja in lahko prevzamejo dve vlogi, ali spodbujajo in navijajo, ko je nekdo žrtev, ali pa preprečujejo nasilje, tako da ustavijo in izpostavijo dejanja nasilnežev.

Alja Otavnik, organizatorica programov zagovorništva pri slovenski fundaciji Unicef

Sprememba, na katero je opozorila Otavnikova, pa je ta, da se spušča starostna meja psihičnega nasilja in ustrahovanja. Kot pravi, smo lahko včasih precej poplošili in govorili, da v nižji starostni skupini prevladuje fizično nasilje, kot je cukanje, prerivanje, v starejši starostni skupini otrok pa psihično nasilje, ustrahovanje, izključevanje iz družbe. *"Poleg tega se beleži še ena sprememba, in sicer premik psihičnega nasilja v virtualni svet, na družbena omrežja, kjer se recimo na FB ustvarjajo lažni profili žrtev, ki jih potem ponižujejo pred drugimi vrstniki. Zaznali smo tudi nekaj primerov distribucije pornografskega materiala: otroci/mladi se slikajo goli oziroma se na telefon posname celo spolni odnos in nato se to deli po celi šoli,"* je opozorila.

Prepoznati je treba znake nasilja

Da bi lahko otroku, ki je žrtev nasilja, pomagali, morajo starši in tudi učitelji poznati znake, ki kažejo, da je nekaj narobe. Ti znaki niso vedno telesne poškodbe, čeprav je treba biti pozoren tudi na to, vedno pa se spremeni otrokovo vedenje, čustveni odzivi in njegov odnos do šole. Sem sodijo zlasti izogibanje šole ali vrstnikov, opuščanje določenih aktivnosti, zapiranje vase, spremembe razpoloženja, motnje koncentracije, spanja, teka, pa tudi različne psihosomatske bolezni, pravi psihologinja.

"V nobenem primeru pa ne smemo spregledati najočitnejšega znaka – otrokove pritožbe in jo pripisati vrstniškim konfliktom. Nujno je, da se otrok nauči sam reševati svoje konflikte z vrstniki, a le v primeru, če se ne sooča s številčno ali fizično premočjo in sistematičnim trpinčenjem," svetuje Andreja Pšeničny.

Če se vrnemo k primeru 15-letnega Italijana, govorimo o homofobiji, ki ima enake znake kot katero koli nasilje. Težava pa je v tem, da se o homofobij malo govori, saj je okolje pogosto zelo zaprto, je pojasnila Magičeva. Svetovala je, naj učitelj vedno reagira, vedno opozarja, če opazi težavo. A homofobijo je težko prepoznati, saj se pogosto kaže v zelo subtilnih izjavah. Učitelji tako pogosto menijo, da niso dovolj usposobljeni, da bi se lahko spopadali s fizičnim in psihičnim nasiljem. Težava je tudi v tem, da pogosto nimajo primerne znanja, šole pa nasilja ne obravnavajo kontinuirano, ampak samo v trenutku, ko se zgodi. Reagirajo torej le pri enkratnem dogodku. Magičeva meni še, da bi problem rešili, če bi homofobijo kot nasilje prepoznali na višjih instancah, saj homofobija na šolah ni prepoznana kot nasilje.

Učitelj lahko postane otrokov zaupnik, a mora spoštovati otroka in ne sme komunicirati s starši, če ga otrok prosi, naj tega ne stori. (Foto: Thinkstock)

Otrok se lahko boji doma

Magičeva opozarja tudi, da ni nujno, da ima nekdo, ki je žrtev homofobije, doma podporo, zato morajo učitelji, če postanejo zaupniki takega mladostnika, ravnati zelo previdno. Upoštevati morajo željo otroka, da ne komunicirajo s starši, in otoku zaupati, da sam presodi, ali se lahko zaupa domačim ali ne. Kot je povedala Magičeva, se je že zgodilo, da je psihologinja povedala staršem in je otrok nato pristal v kriznem centru, ker mu je oče grozil s smrtjo. Velikokrat se namreč zgodi, da žrtve homofobije nimajo podpore v domačem krogu.

Pomoč v stiski v Sloveniji

112 – Reševalna služba

01 520 99 00 – Klic v duševni stiski (med 19. in 7. uro zjutraj)

116 123 – Zaupna telefona Samarijan in Sopotnik (skupna številka; 24h na dan)

Otrok mora vedeti, da ni sam

Seveda je ključno vprašanje, kako ustaviti nasilno ravnanje. Otavnikova pojasnjuje, da je to odvisno od vsakega primera posebej in seveda od vpletenih. Kot razlaga, gre pri nasilju za neenako razmerje moči, in če je mogoče, je treba žrtev okrepiti do te mere, da se lahko nasilnežu upre z jasnimi besedami: "Nehaj mi to delati!" Če gre za fizično nasilje, lahko žrtev nasilneža tudi odrine, pravi Otavnikova in dodaja, da lahko na ta način vzpostavimo ravnovesje moči in otrok, ki je bil prej nasilen, izgubi občutek nadvlade.

Starši lahko otroku pomagajo predvsem tako, da mu prisluhnejo, mu verjamejo in ga zaščitijo. Otrok mora vedeti, da ni sam. Starši in učitelji naj mu pomagajo poiskati načine, kako se sam ščiti, obenem pa nasilnežu postavijo jasne meje, je povedala Andreja Pšeničny in dodala, da v šoli pomaga tudi to, da nasilneža premestijo, saj ga tako izločijo iz skupine, ki ga podpira. Če se nasilnež še naprej čuti močnega znotraj svojega okolja, lahko najde naslednjo žrtev, je pojasnila psihologinja.

Otrok, ki je žrtev, mora tudi dobiti občutek, da lahko do določene mere ukrepa sam – vključi se lahko na primer v tečaj samoobrambe –, saj na ta način podpremo otrokovo osamosvajanje in samozaupanje. Kadar so posledice nasilja močno opazne in dolgotrajne, je treba otroku zagotoviti strokovno psihološko pomoč, še pravi Andreja Pšeničny.

Pri nas lahko otroci in mladostniki, ki so žrtve nasilja, pomoč najdejo tudi na tako imenovanih Varnih točkah. Letos se je v Varno točko zateklo 27 otrok, ki so bili žrtve vrstnikov. Tudi v fundaciji poudarjajo, da je pri nasilju najprej treba slišati otroka, ki želi komu zaupati. Pogosto se zgodi, da starši, pa tudi učitelji, preslišijo sporočilo otroka. Žrtvi, ki ima slabo samopodobo, je nujno nuditi razumevanje, pogovor, nato pa razbremeniti njegov občutek krivde, pravi Otavnikova, ki dodaja, da je to prvi korak, torej s pogovorom odkriti, kakšen je problem.

Razbiti je treba stigme, predsodke in stereotype

Velikokrat otroci in mladi nimajo pravega domačega zavetja. (Foto: Thinkstock)

Nasilju se je mogoče izogniti, vendar je treba veliko truda vložiti v preventivo, torej v preprečevanje nasilja. V šoli morata biti vzpostavljeno ozračje in razvita kultura, ki trpinčenja ne dopuščata. *"Uveljavljati je treba tako imenovano ničelno toleranco do nasilja. Ta pa bo učinkovita le v primeru, če bo enaka tudi v družinah, saj so storilci nasilja najpogosteje otroci, ki so sami doma žrtve različnih zlorab oziroma odraščajo v družinah, v katerih*

je običajno fizično, verbalno ali psihično nasilno razreševanje konfliktnih situacij," pravi Andreja Pšeničny, ki opozarja tudi, da je treba izvajati programe tudi za strokovno pomoč storilcem, predvsem zato ker se je izkazalo, da se je večina odraslih, ki so v zaporu zaradi nasilja, vedla nasilno že med odraščanjem.

Slovenska fundacija Unicef pa je pripravila projekt Povej!, v katerem usmerjeno delajo s celotnim kolektivom šole, z otroki in njihovimi starši. V preventivno ukrepanje morajo biti vključeni vsi člani trikotnika, saj sicer preprečevanje nasilja ni uspešno. Če starši vedo za nasilje, morajo poiskati rešitev v sodelovanju s šolo, učitelji, učenci. Napačno je to, da se samo išče krivca.

Magičeva meni, da se lahko nasilje prepreči tako, da se otroke in mladostnike osvešča, ne o nasilju, temveč o stigmah, predsodkih in stereotipih, ki jih je treba razbiti. To osveščanje pa mora biti kontinuirano, kar se po mnenju Magičeve na slovenskih šolah ne dogaja.

Reševanje nasilja v šoli je stvar šolskega reda

Na ministrstvu za šolstvo so pojasnili, da šole v primerih nasilja ukrepajo v skladu s šolskimi redi ter so velikokrat vezane na centre za socialno delo oziroma druge organe pregona. Na ministrstvu so navedli tudi, da usposabljanje kolektivov za soočanje z nasiljem izvaja Šola za ravnatelje, namen teh usposabljanj pa je doseči bolj učinkovito in senzibilno soočanje z nasiljem v vrtcih, osnovnih ter srednjih šolah. Kolektivi se usposabljujejo za prepoznavanje in delo z vrstniškim nasiljem, nasilno komunikacijo med učenci, učitelji in starši ter z nasiljem v družini. Pri vseh usposabljanjih, ki potekajo že več let, je poudarek na pomenu preventivnih dejavnosti na eni ter obravnave že storjenega nasilja na drugi strani, so še sporočili.